

NODIRA: “KAMTARLIGIM JUN VA ATLAS MATOLARINI NAZAR PISAND QILMAYDI, BO‘YRANING NAQSHIDAN HARIR LIBOSIM BOR”.

*O‘zR FA Alisher Navoiy nomidagi
Davlat adabiyot muzeyi tadqiqotchisi
Nurutdinova Malikaxon Sharabovna
malika122yun@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada mumtoz she’riyatimizda badiiy tafakkur yuksak sanalishi haqida so‘z boradi. Go‘zal tabiat, ijtimoiy hayot manzaralari, ezgulik va qabohat, halolik va nopoklik, vafo va xiyonat singari minglab fazilat va illatlar, murakkab insoniy kechinmalarni ifodalagan shoirimiz Nodirabegim asarlarida mavzulari rang-barangligi, g‘oyaviy boyligi bilangina emas, balki badiiy tili va uslubi bilan ham ajralib turar edi. Nodirabegim yashagan davrda xotin-qizlarning qismati juda og‘ir va achinarli bo‘lgan. Sharq adabiyotida o‘zining qobiliyati va donishmandligi bilan elga tanilgan Nodirabegim kambag‘al beva-bechora kishilar ahvoliga achinadi. Ayollarga nisbatan himmatsiz va shafqatsiz bo‘lgan davlatmandlardan nafratlanadi. U barcha kechinmalarini asarlarida o‘z tili va uslubida aks ettiradi.

Kalit so‘zlar: mumtoz, muashshar, hol, jamol, hilol, dol, visol, xayol, kamol kiprik hassasi, himmat, shafqat, lirik qahramon.

Аннотация: В данной статье говорится о значении художественного мышления в нашей классической поэзии. Произведения нашего поэта Нодирабегима, выражающие тысячи добродетелей и пороков, сложные человеческие переживания, такие как красивая природа, сцены общественной жизни, добро и красота, честность и нечистота, верность и предательство, не только красочны и богаты идеями, но и художественный язык и стиль. Во времена, когда жила Надирабегим, судьба женщин была очень трудной и печальной. Известный своими способностями и мудростью в литературе Востока, Нодирабегим жалеет бедных вдов, ненавидит государственных деятелей, беспечных и жестоких по отношению к женщинам, все свои переживания он отражает в своих произведениях на своем языке и в своем стиле.

Ключевые слова: классика, муашшар, хал, джамал, хилал, дол, висал, воображение, идеальный стержень ресниц, усилие, сострадание, лирический герой.

Abstract: This article talks about the importance of artistic thinking in our classical poetry. Our poet Nodirabegim's works, which express thousands of virtues and vices, complex human experiences, such as beautiful nature, scenes of social life, goodness and beauty, integrity and impurity, loyalty and betrayal, are not only colorful

and rich in ideas, but also artistic language and style. was also distinguished by During the time when Nadirabegim lived, the fate of women was very difficult and sad. Known for his ability and wisdom in the literature of the East, Nodirabegim feels sorry for the poor widows. He hates the statesmen who are careless and cruel to women. He reflects all his experiences in his works in his own language and style.

Key words: classic, muashshar, hal, jamal, hilal, dol, visal, imagination, perfect eyelash rod, effort, compassion, lyrical hero.

Mumtoz adabiyotimizning taraqqiy etishida shoir va shoirlarimizning tasvir usullari, asarlarning nafosati va nazokatini anglash uchun soʻz sanʼatini, tabiatini uning badiiy usulini, sheʼriy sanʼat turlarini, usulini va tilini bilish kerak. Mumtoz sheʼriyatimizda badiiy tafakkur yuksak sanaladi. Goʻzal tabiat, ijtimoiy hayot manzaralari, ezgulik va qabohat, halolik va nopoklik, vafo va xiyonat singari minglab fazilat va illatlar, murakkab insoniy kechinmalarni ifodalagan shoiramiz Nodirabegim asarlarida mavzulari rang-barangligi, gʻoyaviy boyligi bilangina emas, balki badiiy tili va uslubi bilan ham ajralib turar edi. Shoir oʻzbek mumtoz adabiyotida oʻziga xos uslubga ega. Nodirabegim yashagan davrda xotin-qizlarning qismati juda ogʻir va achinarli boʻlgan. Ular jismoniy, ruhiy xoʻrlanar, sevish va sevilishga haqlari yoʻq edi. Nodirabegimning asarlarida asosiy uslublaridan biri muhabbatni kuylash uni tarannum etish. Buyuk Alisher Navoiy ijodida ham xotin-qizlar goʻzalligi, fazilatlarini, koʻrsatgan qahramonliklari va vafoli yor timsollari mohirona kuylanadi. Nodirabegim Navoiy, Bedil, Fuzuliy kabi allomalarimizni uslublarini davom ettiradi. Masalan Navoiyni fikrlarini davom ettiradi. Nodira ham Navoiydek yor vasliga yetishish ishtiyoqini zoʻr extiros bilan kuylaydi. Bir muxammasida shunday deydi:

Zarar qilmas muhabbat ahliga agʻyorni(ng) taʼni, [3.24-bet]

Erur badxohlarni(ng) guftgoʻyi barcha bemaʼni,

Bukun, ey Nodira, boshdin qoʻyib toji murassaʼni,

Makon gulxan kulin Navoiy telbadek yaʼni,

Junun tarojidin oxir qaro tufroqqa oʻlturdim.[2. 42-bet]

Misrada jonkuyarlik va muhabbat mavzusini kuyladi. Muhabbat ikki yorti bir butunlik, bir-birlari suhbatidan zavqlanishi, suhbatini ziynatidan bezanishi, uning lirikasida asosiy motivlardan yana birida muhabbat, ayriliq, xijron, xasratni koʻramiz.

Shoir mumtoz adabiyotimizda kam boʻlsada uchraydigan, har bandi oʻn misradan tashkil topuvchi lirik sheʼr-muashshar ham yaratgan. Bunday asarlarda birinchi bandidagi oʻnta misra qofiyalanib, keying bandlari mustaqil qofiyaga ega boʻladi.

Oxirgi 9-10 misralar birinchi band bilan qofiyadosh boʻladi.

Nodirabegimning

“Firoqnoma” muashshari shunday bitilgan.

Ohkim behad menga javr-u jafo aylar falak,
 Furqat ichra qismatim dard-u balo aylar falak,
 Yordin ayro manga ko‘p mojaro aylar falak,
 G‘am bila guldek yuzumni qahrabo aylar falak,
 Bevaforur, oqibat kimga vafo aylar falak,
 Hasrat-u dard-u alamga muhtalo aylar falak,
 Yorni, albatta, yoridin judo aylar falak,
 Gul bila bulbulni bebarg-u navo aylar falak,
 Hech kim, yo Rab, jahonda yoridin ayrilmasun,
 Jondin ortiq, mehribon dildoridin ayrilmasun.

Yordin ayru ko‘nguldur tiyrayu oshufta hol,
 Oftobim necha kun bo‘ldiki, ko‘rguzmas jamol,
 Furqat ichra badri tobon za‘fidin bo‘ldi hilol,
 G‘am yuki oxir alifdek qomatimni qildi dol,
 Ey xush, ul soatki erdim mahrami bazmi visol.4. 225-bet]

Muashshar janrining o‘ziga xos uslubi, qofiya va radif tuzilishi, vazn qoidalariga amal qilishi shoiraning uslubini mahorat belgisidir. Misralarda keltirilgan **javr-u jafo, dard-u balo, mojaro, qahrabo, vafo, muhtalo, judo, navo** so‘zlari orqali shoira tuyg‘ularining samimiy ifodasi. Keyingi qatordagi misralarda **hol, jamol, hilol, dol, visol, xayol, kamol** qofiyadosh so‘zlar ichida Nodirabegimning ichki kechinmalari, istak xohishlari, beg‘ubor dunyosi o‘z aksini topgan. Taqdirning ayovsiz sinovlari majoziy ma’noda alp qomatini dol kabi egib qoyganidan noliydi. Tushkunlikka tushadi.

Tojikcha:

Du olam fitnai sho‘ri qiyomatro tamosho kun,
 Ki chashmi kofari bemorash az mijgon aso dorad.

#

Nayorad darn azar faqram bisoti sufu atlasro,
 Ba pahlo‘ farshi deboyi zi naqshi bur‘yo dorad.

Mazmuni:

Ikki olam fitnasi, qiyomat g‘avg‘osini tamosha qilginki,
 Uning bemor kofir ko‘zlarining kiprikdan hassasi bor.

#

Kamtarligim jun va atlas matolarini nazar pisand
 qilmaydi, bo‘yraning³ naqshidan harir (yupqa) libosim bor.

³ Bo‘yra-tozalangan qamish cho‘pidan to‘qilgan to‘shama.

Tojikcha:

Zi dunyo barguzashtan chashm bar dunyo buvad bastan,
 Sare aftad ba pushti kas, nigohe bar qafu dorad.

Mazmuni:

Dunyodan o'tmoq, dunyoga ko'z tutmoqdir,

Orqasiga it tushgan kishi, ixtiyorsiz orqaga qaraydi.[2,107-bet]

Bu misralarda tushkunlikka tushgan ayolning ikki olamda ham tuhmat g'avg'osiga qolgani, uni qiyomatda qay holatga tushishi, kofirning kasal ko'zlaridagi kiprik hassalari turarmikan, deb xasrat qiladi. Umidsiz holatidagi o'y-fikrlarini ifoda etadi. U kishilarga o'git beradi, kamtarlik, rostlik, halollik, mehnatsevarlik, to'g'rilik xislatlarini targ'ib qiladi. Deydi:

Kamtarligim jun va atlas matolarini nazar pisand

qilmaydi, bo'yraning³ naqshidan harir (yupqa) libosim bor.

Quyidagi misralarda shoira ibo-xayo borasida kamtarlik qilishini. Jun va atlas matolar orqali imoni mustahkamligiga ishora beradi. Bo'ya Nodiraning xalqqa yaqinligini bildiradi, Kambag'al beva-bechora kishilar ahvoliga achinadi. Ayollarga nisbatan himmatsiz va shafqatsiz bo'lgan davlatmandlardan nafratlanadi. Nodirabegim asarlarini uslubi va tilining badiiyligi yaqqol ko'zga tashlanadi. Uning tili soddaligi, xalqchilligi bilan ajralib turadi.

Tekinxo'r, ta'magir, yolg'onchilik va aldovni qoralaydi. Xalqni orzu-umidlarini, dard-u alamlarini qalban xis qilishga chorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mahbuba Qodirova She'riyat va muhabbat malikasi; Risolasi. \Mas'ul muharir: S. Hasanov|. -T.: G'. G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashri, 1998.-122 b.
2. Nodira Ey sarvi ravon: G'azallar (Nashrga Tayyorlovchi va so'zboshi muallifi M.Qodiriva; Mas'ul muharir A.Qayumov)-T.: G'ofur G'ulom nomidagi Nashriyot-matbaa birlashmasi, 1992.-144 b.
3. O'zbek sovet adabiyoti tarixi: Un-t-lar va ped. Ins-tlarining filologiya fak.studentlari uchun darslik / A.Kattabekov, S.Mamajonov, B. Nazarov va boshqalar; [Mas'ul muharir A. Sharopov], -T.; O'qituvchi, 1989-464 b.
4. Nodira-Komila II-kitobi Toshkent-2004-yil, Alisher Navoiy nomidagi Davlat Adabiyot muzeyi, Toshkent-2004-yil, Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2004 yil.-208 bet.
5. Malikaxon Nurutdinova. "Nodira ijodining o'rganilishi tarixidan"// O'zbekiston Milliy axborot agentligi – O'zA Ilm-fan bo'limi (elektron jurnal). (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2019-yil 28-martdagi 263/7.1 va 263/7.4-son qaroriga binoan tashkil etilgan). 2024-yil aprel oyi soni №4 (54). 150-154 betlar.